

PETIT RESUM DE L'HISTÒRIA DEL CARNAVAL VILANOVI

El Carnestoltes de Vilanova i Geltrú és un dels més tradicionals de tota Espanya.

La seva història es remunta a més de dos-cents cinquanta anys d'antiguitat i el seu acte més espectacular són **Les Comparses**, on 3.000 persones surten al carrer amb les seves societats i acompanyats per més de 70 xarangues o banda de música provinents de tota Espanya.

Els comparsers i comparses van en parella, ells com el típic capell català "barretina" i elles amb mantó de Manila, tiren caramels pels carrers fins a arribar a la guerra final en la Plaça de la Vila, on totes les societats es reuneixen el so de la música del Turuta per a tirar caramels a tothom.

RESISTÈNCIA DEL CARNESTOLTES DE VILANOVA I LA GELTRÚ

El 3 de febrer de 1937, una ordre datada a Burgos prohibia el Carnestoltes en tot el territori que controlaven les tropes franquistes.

L'any 1939 aquesta ordre es faria extensiva a tot l'Estat espanyol amb el triomf de les tropes revoltades del general Franco.

No obstant això, a Vilanova i la Geltrú es va fer cas omís d'aquesta ordre, sent l'únic Carnestoltes que se celebrava en els primers anys del Franquisme a Espanya.

Es va continuar celebrant el carnestoltes, discretament, però obertament.

Primer van tornar els balls de màscares en les societats recreatives i culturals, per a, en la dècada dels cinquanta, acabar sortint al carrer amb la cara tapada el Dissabte de Mascarots.

Durant aquells anys, les dècades dels cinquanta, seixanta i setanta, el Carnestoltes de Vilanova es va convertir en el Carnestoltes de Catalunya i el tipus de festa que era el Carnestoltes i de la manera de celebrar la que tenien les vilanovines van aprendre molts catalans i catalanes, i també grups escènics com els Comediants, que van passar per aquells Dissabtes de Mascarots més de quatre i cinc anys seguits, i els primers membres de la Fura dels Baus.

Més endavant, altres poblacions també van continuar celebrant malgrat la prohibició el Carnestoltes, algunes canviant les dates per a convertir-les en festes en la Primavera, uns altres canviant-li el nom, la qual cosa es va fer també en Vilanova anomenant-les "Festes d'hivern", però la diferència entre el Carnestoltes vilanoví i el de la majoria d'aquestes altres poblacions estava (i encara continua estant - aquest moment) en què Vilanova continuava celebrant la festa seguint el calendari tradicional dels actes carnavalescos, que d'any en any augmentava de dies.

Ja a la dècada dels seixanta Vilanova obria el Carnestoltes el Dijous Gras, amb la Xatonada.

Avui aquesta data d'inici del Carnestoltes s'ha convertit en comú en tota Catalunya, però durant els anys de prohibició franquista el Dijous Gras no era més que un altre dia de la setmana.

El Dijous Gras se celebrava (i se celebra encara) amb un sopar en l'àmbit familiar, que avui s'ha estès als grups d'amics, que com el seu nom indica era l'idoni per a seguir tot el ritual de la "Xatonada": primer plat de xató, segon plat de truites, i per a postres merenga.

Posteriorment, aquest sopar del Dijous Gras, que els vilanovins van saber conservar i divulgar, ha passat a l'esfera pública, s'ha popularitzat i avui constitueix una senya d'identitat de la ciutat, i de tota la comarca.

Després de la "Xatonada" arribava, el dissabte, la Nit de Mascarots, nit dedicada al joc de l'equívoc i la mistificació de rols personals, un rol en el qual sobresurten les persones que un menys espera.

A partir de finals dels cinquanta ja es van tornar a celebrar les Comparses (les guerres de caramels), i el Dimecres de Cendra, últim dia del Carnestoltes, se celebrava l'enterrament de la sardina amb un animat ball de disfresses i posterior lectura del Testament de Carnestoltes, al teatre de la Confraria de Pescadors.

Cap a la dècada dels setanta aquells tres actes del Carnestoltes a la ciutat, van anar creixent i omplint el calendari.

Amb el final del Franquisme el Carnestoltes es va acabar per desenvolupar i es va recuperar la celebració de l'Arrivo, l'arribada del Rei Carnestoltes i la lectura del Sermó públic, satíric i fins i tot proçaç, però sense censura de cap mena, a la Plaça de la Vila.

DISSABTE DE MANTONS

El Carnestoltes comença dos dissabtes abans del Dimecres de Cendra, s'inicia amb el Ball de Mantons.

Un ball de gala on les parelles gaudiran la música de l'orquestra i a lluir els seus Mantons de Manila.

El Ball és organitzat per les diverses entitats, les quals s'agrupen per a organitzar diversos espais on se celebren aquests balls.

LA MERENGADA

El dijous Gras, els nens i nenes de Vilanova i la Geltrú surten al carrer a llançar-se merenga i van en ruta des d'una pastisseria a una altra. A la nit les societats i moltes cases particulars mengen el tradicional Xató, plat típic de la ciutat, una amanida banyada amb una salsa que dona nom al plat.

En aquest sopar també hi ha truites de gustos varis, merenga i "cocs de llardons".

La merengada va néixer l'any 1972, quan Jaume Blanch pare, de la Pastisseria Blanch de Vilanova i la Geltrú, va decidir fer una merenga gegant com a anunci de la pastisseria.

Aquella merenga es va fer tan famós, que en arribar les sortides de les escoles que hi ha prop de la pastisseria els nens el van demanar, i el senyor Jaume no va poder evitar treure-la de la pastisseria i deixar-la enmig del carrer, perquè els nens comencessin a menjar, a empastifar-se i a jugar amb la merenga.

Donat l'èxit, aquesta tradició es va repetir any rere any, fins que el pastís de merenga era tan gran que no cabia per la porta i es va decidir muntar un sistema amb corriola per a poder tirar-lo des del balcó cap al centre del carrer i fer-la baixar.

Anys després s'han sumat la majoria de les pastisseries de Vilanova i la Geltrú, juntament amb l'ajuntament i la Federació d'Associacions per al Carnaval que organitzen grans batalles de merenga ja sigui en la Plaça de la Vila o a la Plaça del Mercat, molt pròxima a la pastisseria Blanch.

Aquesta tradició ha evolucionat fins a convertir-se en tradició també per als adults. A la nit, totes les entitats es reuneixen per a menjar la Xatonada, sopar típic de Dijous gras a Vilanova i la Geltrú, menú format per l'amanida d'escarola, raves, olives, bacallà esmollat, tonyina fresca i anxoves amb salsa de xató elaborada amb ametlles, avellanes, nyores, all, oli, vinagre i sal.

De segon plat, es mengen les truites entre les quals no falten les de carxofa, mongetes amb botifarra i patata i ceba. El menjar finalitza amb la merenga, la qual normalment no es pot menjar perquè el veí s'encarrega de tirar-te-la si pot a la cara. Durant la Xatonada moltes entitats tenen el costum de fer aparèixer un personatge social que pronuncia satíricament un sermó crític i intern, preludi del sermó general. Després, puntualment a mitjanit diverses entitats es repton en la Plaça de les Cols, també coneguda com la plaça de la Verdura, per a fer una gran merengada d'adults.

L'ARRIVO

En diversos Carnestoltes de Catalunya, especialment els celebrats a la comarca del Garraf, s'utilitza la paraula "arrivo" per a referir-se a l'arribada de Sa Majestat el Rei Carnestoltes. La paraula, d'origen venecià s'utilitza a Vilanova i la Geltrú des dels inicis del segle XVIII.

Mentre a Vilanova i la Geltrú s'ha mantingut l'ortografia de la paraula "arrivo" intacta, en altres ciutats s'ha modificat, canviant la "v" per una "b", de manera que a Sitges i Barcelona, per exemple, es diu "Arribo".

Aquest divendres de Carnestoltes, una rua envaeix la ciutat, on la sàtira és més important que els vestits.

La crítica als polítics locals i a la gent de la ciutat, es fan amb gust i ferotgia. El rei Carnestoltes, sol anar en l'última de les carrosses i ell i el seu seguici de concubines i altres personatges com el seu secretari (que sol ser el triat per a llegir el Testament de la seva Majestat el Dimecres de Cendra) irrompen en la plaça de la Vila, i fan el seu sermó sempre crític i satíric amb un gran espectacle preparat per una societat de la ciutat.

Finalment, a la nit, hi ha balls en les societats i en una gran carpa anomenada L'Envelat.

DISSABTE DE MASCAROTS

El dissabte s'inicia, al matí els actes esportius, on algunes les societats surten al carrer amb mofes esportives.

El rei Carnestoltes visita els mercats, les cases d'ancians, acompanyats amb les banderes de les comparses i amb xaranga.

Per la rambla, el "Ball dels Mascarots", dansa al so de la música i recita els seus versos de parelles.

A la nit, surt l'ocell calent, Moixó Foguer. Una antiga tradició on un home o dona untat de mel recorre els carrers més cèntrics de la ciutat, dins d'una caixa plena de plomes. Més tard, les societats surten per la rambla principal amb les seves disfresses i carrosses.

Finalment, el ball de la plaça de la Vila, tanca la nit de vespres del gran dia.

ARRIBADA DEL CAMEL

A la tarda, arriba el rei dels més petits, Camel, amb una cercavila.

Sorgeix d'una olla en la plaça 1 d'Octubre on uns 4000 nens esperen la seva arribada.

Anteriorment, els nens queden a les seves escoles amb la seva bandera per a anar fins a la plaça del mercat amb l'himne del Carnaval El Turuta pels carrers.

En arribar a la plaça 1 d'Octubre, en una olla preparen a Camel i quan arriba les famílies es posen a ballar amb l'Orquestra. Després, s'organitza una rua infantil per la rambla amb el seu vehicle.

EL MOIXÓ FOGUER

"Bèstia amb plomes, morbositat del que s'intueix, però que no es veu. De tant en tant s'obre la caixa i una silueta nua empastifada de mel i emplomada, sorprèn a tots amb la seva aparició."

Durant el Carnestoltes, el dissabte al vespre, un personatge disfressat d'ocell, empastifat amb mel i recobert de plomes, recorre els carrers de la vila seguit pel seu seguici.

Aquest personatge característic de la tradició catalana carnavalesca, que havia estat present en molts altres llocs i que en l'actualitat només es conserva viu en Vilanova i la Geltrú gràcies a la contribució de l'entitat Orfeó Vilanoví.

El Moixó Foguer és un personatge conegut de la ciutat (però mai revelat qui és) que, completament nu, porta el cos empastifat de mel i cobert de plomes.

Passeja pels carrers de la ciutat dins d'un bagul situat damunt d'una carrossa.

Acompanyat per una comitiva de gent en Camisol de dormir, una xaranga i el xerraire, de tant en tant obre la tapa i escampa plomes a dolls. El xerraire, personatge recuperat des del 2001, pregona les virtuts d'aquest personatge emplomat sense explicitar-les, parlant del que no es veu però s'intueix.

Aquesta tradició és duta a terme per l'Orfeu Vilanoví, que cada any renova el Moixó i la figura del xerraire.

DIUMENGE DE COMPARSES

El diumenge de Carnestoltes, a les 9 del matí surten "Les Comparses" de les més de 70 societats.

Unes 200 banderes amb les seves respectives xarangues o bandes de música, van anàrquicament per la ciutat, saltant i ballant. Finalment, es reuneixen en la guerra de caramels final en la plaça de la Vila.

A la tarda les parelles van als balls de les societats o a la plaça de les Cols, on es ballen els tradicionals balls vuitcentistes de les Danses de Vilanova.

Les 'Comparses' són un dels actes més populars del Carnestoltes i sens dubte, el que té més participació, ja que la pregunta que ronda setmanes abans de Carnestoltes per al poble sempre és **"Surts a la Comparsa?"**.

Les comparses es fan per parelles, les quals han d'inscriure's en alguna de les més de seixanta associacions que participen, com federades.

S'estructuren en més d'un centenar de banderes infantils, juvenils i adultes, acompanyades cadascuna d'elles per una formació musical d'un mínim de nou músics que interpreten, sobretot, **El Turuta**, marxa que en el temps s'ha convertit en un himne tàcit i inamovible d'aquesta data.

Altres marxes molt audibles durant el Diumenge de Comparses i sobretot en la plaça de la Vila, són, com ja hem dit, El Turuta, Amparito Roca, del mestre Teixidor i Paquito el Xocolater amb el seu peculiar ball.

INDUMENTARIA

Cada entitat presenta un uniforme diferent: Banderes per edat, que no tenen menys de 50 parelles.

Els homes porten armilla, americana, camisa o mocador diferents, identificant així amb l'entitat de procedència.

Les dones porten vestit i mantó de Manila, adornat el seu cap amb un o dos clavells que en l'actualitat presenten diversitat de colors.

Els colors dels clavells sempre han estat blancs, vermells o una parella combinada.

Als anys noranta es van començar a introduir les variables de color en les associacions usant per a això els colors de la seva entitat.

Les Associacions com Sant Joan, Dansaires van ser de les primeres a fer servir els colors morats, o celestes combinats amb els blancs. Tots aquests clavells estaven fets a mà.

Ana Valero Díaz, nascuda en Fonolls (Huelva) i establerta des de l'any 1985 en la població, al costat de la seva família va ser l'artesana que aporta la nova tendència que actualment li confereix al vestuari de les dones un toc distintiu i personalitzat.

LA FESTA I LA MÚSICA

La desfilada de les comparses es realitza per tota la ciutat, a ritme del Turuta, ballant i ballant sense parar durant tot el matí.

La culminació de la festa es fa en diverses concentracions-batalles de caramels, projectils autoritzats i insubstituïbles durant aquest dia, en la plaça de la Vila, entren unes 20 banderes per concentració, en pau i saltant al so del Turuta donant tornades a l'estàtua de José Tomàs Ventosa i Soler, que presideix la plaça, fins que des del balcó de l'Ajuntament es diu la frase (dita per Josep Manuel Pereira

"vilanovins, vilanovines, comparsers i comparseres, la plaça és vostra!" i

comença una impressionant lluita de caramels entre banderes.

Després, en la mateixa plaça amb els mateixos comparsers es balla Paquito el Xocolater amb el peculiar ball i just en acabat es coregen tota mena de cànctics, des del famós "Oeoeoé!" fins "És de Sitges qui no boti".

Finalment, es balla un pasdoble, habitualment el Amparito Roca.

DILLUNS DE COROS ELS COROS DEL CARNESTOLTES

El **Dilluns de Carnaval** és un dia complex a Vilanova i la Geltrú.

L'endemà d'un castell de focs tan espectacular com les **Comparses** i els balls del vespre i la nit és especial.

Alguns hauran d'anar a treballar fora de la ciutat, uns altres tindran un dia laborable a Vilanova mateix, si bé la major part de feines a la ciutat està en una aturada carnavalesca.

Al vespre, és quan la ciutat retroba el pols més autèntic del **Carnaval vilanoví**.

I és que és l'hora dels **Coros del Carnestoltes**.

Cada cop hi ha més societats que es decideixen a sortir a cantar aquests **coros**, que volen ser una crítica de diversos aspectes del món local o nacional, aprofitant músiques de tonades més o menys conegudes i un mínim vestuari de disfressa.

La recompensa s'ho val: passar-s'ho bé i anar als punts coneguts de la ciutat on els reben amb beguda o menjar encoratjador.

Alguns d'aquests grups fins i tot acaben fent una cantada a l'escenari del Teatre Principal.

Les lletres d'aquests **coros**, convenientment editades i venudes per les mateixes societats, formen un cos global que permet interpretar què ha passat a la ciutat en el darrer any i com ho ha viscut bona part de la ciutadania.

EL BALL DEL PAPERET I EL VIDALOT

Durant el Carnestoltes, i integrat dins dels actes del Carnestoltes infantil, el dilluns a la tarda té lloc la comparsa dels Paperets: una rua infantil formada per nens, nenes, pares i mares disfressats que recorren els carrers de la vila i es reuneixen en la Plaça de la Vila, on té lloc el Ball del Paperet.

Antigament, la desfilada era encapçalada pel personatge del Vidalet, un jove bufó vestit de vermell i verd que portava l'estendard o pendó, darrere del que desfilaven tots els nens disfressats. L'acte no va evolucionar i va anar perdent popularitat a la fi dels anys noranta, fins al punt que el personatge del Vidalet es va perdre.

A partir de l'any 2006 s'integren en la rua nous personatges i es dona una nova dimensió a la comparsa i al ball, donant molta importància al factor "paper" (els paperets de colors o confeti, les tires i figures de paper, etc.).

Els nous personatges representen figures de papiroflèxia semblants a corbatins, i condueixen uns enginyers fantàstics que llancen confeti.

El Ball del Vidalet passa a dir-se Ball del Paperet i el seu punt culminant és una gran pluja de paperets.

Es crea també una cançó per a l'acte.

Malgrat els canvis, la rua o comparsa del Vidalet manté el seu nom.

El Dimarts de Carnestoltes, és el Vidalot, les diverses entitats organitzen les comparses del Vidalot, les quals surten al carrer darrere de les seves banderes o penyal del Vidalot (les mateixes que en les Comparses), portades per aquest personatge.

Antigament, lluny de la massificació actual, el Vidalot sortejava les parelles de manera arbitrària i capritxosa, amb bastant mala ombra, per a aconseguir els resultats més esperpèntics. Els comparsers del Vidalot porten escombres i espolsa matalassos alhora que llancen a qui li ho mira ordi i blat de moro.

Actualment el Vidalot ha quedat reduït a trobades de grups d'amics que gaudeix d'aquesta festivitat sense la massificació, durant el ja passat cap de setmana, d'observadors i gent de fora de la ciutat.

Trobat-se tots havent sopat en un ball en la carpa, on la festa no per a fins a les 6 del matí.

DIMECRES DE CENDRA **L'ENTERRO DE LA SARDINA**

Finalment el Dimecres de Cendra, al Teatre Principal, és ara la casa mortuòria del Rei Carnestoltes, on després d'una cercavila pel centre de la ciutat, és cremat en la plaça de la Vila, on es llegeixen les seves últimes voluntats amb un gran espectacle.